

Vers 1 en 2

Een psalm van David, voor de opperzangmeester; toen Nathan, de profeet, tot hem was gekomen, nadat hij tot Bathseba was ingegaan.

Het is nog maar kortgeleden dat wij de tweede Psalm voor u uitlegden, de psalm waarin het gaat over Koning Christus en Zijn geestelijk en hemels rijk. We hebben toen gezien hoe dat rijk in deze wereld ontvangen wordt, hoe het door vorsten en volken mishandeld en gehavend wordt, en toch overwint en triumfeert.

Nu wil ik beginnen aan de Psalm *Miserere*. Hij leert ons wat de ware boetvaardigheid is. Ik kan niet beloven dat ik deze uitleg geheel naar behoren volbrengen zal, want ik beken dat ik de Geest Die hier spreekt, niet in Zijn volle omvang begrepen heb. Maar het gaat mij erom dat ik voldoende gelegenheid en stof zal hebben tot overdenking en lering. Samen met u wens ik een leerling te zijn van en te wachten op de Geest. Met dankbaarheid zullen wij aanvaarden wat Hem belooft ons te geven.

Het gevaar om zonde en genade verkeerd te begrijpen

In velerlei opzicht is kennis van deze psalm nodig en nuttig. Hij geeft ons onderricht over de voornaamste zaken van onze godsdienst: de boetvaardigheid, de zonde, de genade, de rechtvaardiging en verder heel de dienst die wij God verschuldigd zijn. Dat zijn goddelijke en hemelse aangelegenheden. Alleen als die door

Gods Geest onderwezen worden, kunnen ze binnendringen in het hart van een mens.

We zien dat deze leer ook door onze vijanden met veel ijver in vele dikke boeken behandeld wordt, en dat er toch onder hen niet één is die echt goed begrijpt wat boetvaardigheid, zonde en genade is. Deze begrippen zijn voor hen als een droom die in de geest van een mens alleen maar enkele vage sporen nalaat, terwijl de zaak zelf al gauw vergeten en uit het oog verdwenen is. De reden van deze grote blindheid en onkunde is hierin gelegen dat de ware kennis van deze zaken niet afhangt van de kennis en wijsheid van de menselijke rede. Deze kennis wordt ook niet, bij wijze van spreken, bij ons in huis of in onze harten geboren, maar geopenbaard en geschonken vanuit de hemel. Waar vindt men onder de mensen immers iemand die zo over de boetvaardigheid en de vergeving van de zonden kan spreken als de Heilige Geest hier doet in deze psalm?

Gewoonlijk noemt men deze psalm een boetepsalm. Onder al de psalmen is hij degene die het meest gebruikt wordt in de kerken en in de dagelijkse gebeden. De man die als eerste Psalm 51 een boetepsalm noemde, heeft hem goed begrepen. Maar de mensen die daarna kwamen en hem dagelijks zongen of baden om daarmee te voldoen aan de door de bisschoppen opgelegde boetedoeningen, hebben er niets van begrepen. Velen hebben deze psalm betrokken op het berouw over bepaalde wandaden, zonden met de dáád. Die daadzonde definiëren zij als volgt: *een woord, een daad, een gedachte, die in strijd is met Gods wet*. Deze definitie is echter veel te beperkt. Ze stelt onvoldoende de grootheid en kracht van de zonde voor ogen. Men moet in de zonde een veel dieper inzicht hebben. De wortel van de zonde en goddeloosheid

moet helderder in het licht worden gesteld. Men mag niet alleen maar blijven staan bij wat zij ‘verleidingen’ noemen.

Als we niet goed begrijpen wat zonde is, is dat een dwaling waaruit als vanzelf weer een andere dwaling geboren wordt, namelijk dat men ook niet weet wat genade is. En daarvan is weer het gevolg geweest dat de geestelijke leiders niet in staat bleken te zijn om verslagen gewetens op te beuren of om de mensen te troosten met het oog op de dood en het oordeel van God. Hoe zou immers iemand kunnen troosten, als hij zelf niet weet wat genade is? Kijk, dit is de oorzaak waardoor zij tot grote dwaasheden gekomen zijn. Mensen die leden onder de angsten van hun geweten, gaven ze het advies hun toevlucht te nemen tot het aannemen van een monnikskap, van orderegels en andere nonsens, waarmee zij meenden God te kunnen verzoenen. Dat zijn nu echt de tastbare bewijzen van het feit dat ze de zonde en ook de genade niet écht kennen, en dat hun theologie een theologie van de rede is, zonder Gods Woord.

Ten aanzien van de boetvaardigheid geldt hetzelfde. Ze leren de mensen hun overtredingen van een heel jaar bijeen te scharen, daar dan berouw over te tonen en ze door ‘voldoeningen’ uit te boeten. Zeg echter zelf eens of een rechter een dief het ophangen zal besparen, omdat die zijn misdaad bekent en spijt laat zien? Toch geloven deze dwazen dat God er genoeg mee neemt als zij maar, op hun manier, verdriet over de zonde voorwenden door zich iets anders te kleden, iets anders te lopen en iets anders te eten.

Vooraf in dit opzicht zal de uitleg van de psalm nuttig zijn, dat wij daardoor de voornaamste onderdelen van onze leer goed zullen leren begrijpen en onze tegenstanders, die zo onzinnig over de zwaarwichtigste zaken disputeren, verstandig en op goe-

de gronden zullen kunnen weerleggen. Wanneer mijn geweten zwaarbelast was – en dat was vaak het geval – heb ik ondervonden dat hun disputaties mij helemaal niets baatten. Hoe vaak heb ik al niet de gemeente vermaand tot dankbaarheid voor de grote gave van het Woord Gods en van de zuivere leer; dus daarvoor dat nu de duisternis verdreven is en het licht van het Woord Gods zo helder schijnt.

Het voorbeeld van David

Om dan nu tot de psalm zelf te komen: wij vinden hier de leer van de ware boetvaardigheid. Tot het ware berouw behoren twee stukken: kennis van de zonde en kennis van de genade, of – om meer bekende begrippen te gebruiken – de vrees voor God en het vertrouwen op Zijn barmhartigheid.

David zelf stelt ons deze twee stukken in dit gebed voortreffelijk voor ogen. Aan het begin van de psalm zien wij hem in grote nood vanwege de kennis van zijn zonde en vanwege zijn zwaarbelast geweten; terwijl hij aan het einde ervan zich troost in het vertrouwen op Gods goedheid. Hij belooft dan dat hij anderen zal onderwijzen, opdat ook zij zich zullen bekeren. Het is volkomen duidelijk dat David, de profeet, in deze psalm goed weloverwogen de schat van de ware wijsheid van de goddelijke religie aan ons heeft willen nalaten, opdat we zouden weten wat zonde is, wat genade is en wat het ware berouw is.

Er zijn nog wel meer psalmen van dit soort, zoals Psalm 32: ‘Welgelukzalig is de mens, dien de HEERE de ongerechtigheid niet toerekent’; en Psalm 130: ‘Uit de diepten roep ik tot U, o HEERE.’ In het behandelen van dit leerstuk is David een meester geweest. Hij doet het echter zó dat hij net als wij ten aanzien van het gebruik ervan een leerling bleef. Want alle mensen blijven, hoezeer

zij ook door de Heilige Geest verlicht zijn, toch leerlingen van Gods Woord. Ze blijven staan onder dat Woord en ervaren dat ze nauwelijks één druppeltje kunnen putten uit deze onmetelijke rijkdom van Gods Geest.

Zo heb ik dan nu met weinig woorden de orde en inhoud van deze psalm samengevat. Ik moet nu echter ook nog wat zeggen over het opschrift. De geschiedenis waar dat opschrift betrekking op heeft, is wel bekend. Men vindt haar in 2 Samuël 12. Mij is met zekerheid bekend dat de scholastieke theologen in dat opschrift aanleiding meenden te vinden om heel de psalm alleen op David en diens zonde met Bathseba te betrekken. Inderdaad lijkt het erop dat David hier uitsluitend over zichzelf spreekt, te weten over zijn zonde van overspel en doodslag. Maar het is toch wel vreemd dat zij niet erbij gezegd hebben dat deze psalm dan ook alleen maar bij deze éne zonde behoeft gebeden te worden! Ze hebben immers verlot gegeven om deze psalm als voorbeeld te benutten, opdat hij ook bij andere zonden zou worden gebeden.

Dat is dan op de manier van Paulus. Hij zegt: De Heere heeft mij gesteld 'tot een voorbeeld dergenen die in Hem geloven zullen ten eeuwigen leven' (1 Tim. 1:16), terwijl toch niet alle gelovigen vervolgers van Gods gemeente zijn geweest. Maar Christus heeft in Paulus Zijn lankmoedigheid, vriendelijkheid en oneindige barmhartigheid willen tonen, opdat anderen niet vanwege hun zonden zouden wanhopen. Zo hebben zij nu ook deze psalm gesteld tot een model van gebed bij alle mogelijke zonden, hoewel ze hem bij hun exegese alleen op die ene zonde van David betrokken, waaraan het opschrift herinnert.

Maar wij zullen veel verder moeten gaan; we mogen niet blij-

ven staan bij die twee uitwendige zonden alleen. Heel de áárd van de zonde, haar bron en oorsprong moeten wij in het oog houden. De psalm spreekt over de zonde in haar geheel, over de wortel van het kwaad; en dus niet alleen maar over de uitwendige daad die als een vrucht ontspruit uit de wortel van de boom der zonde.

Als David hier in zijn gebed belijdt dat hij in zonden is ontvangen, heeft dat niet alleen maar betrekking op de echtbreuk die hij pleegde, maar op de hele door de zonde verdorven natuur van de mens. Toch keur ik het niet geheel af als op Davids zonde als een model gewezen wordt; want het is waar dat meerdere zonden dan alleen die ene met Bathseba daarin aan het licht traden. Heeft David behalve echtbreuk te plegen ook niet een boosaardig plan bedacht? De man die het oilam van de buurman gestolen had, noemde hij zelf een 'kind des doods' (2 Sam. 12:5). Maar intussen liet hij zien dat hij blind was voor zijn eigen kwaad, toen hij Uria liet doden, een man die ongetwijfeld rechtshapen was en een getrouw dienaar van de koning; en hij stal diens vrouw. Ook wilde hij daarna nog doorgaan voor een heilig man en een liefhebber van recht en gerechtigheid. Dat was toch werkelijk een verdubbelen van het kwaad! Trouwens, hij heeft niet alleen die schandelijke moord op Uria onder een dekmantel gestopt, maar hij heeft bovendien de schuld op zijn geweten geladen dat veel Israëlieten om het leven kwamen en dat de Naam van de Heere werd gelasterd.

Zo heeft hij behalve tegen het zesde gebod ook nog tegen het eerste, het tweede en het derde gebod gezondigd. Ook het vijfde gebod dat over de plicht tegenover onze ouders gaat, heeft hij niet ongeschonden gelaten, gesteld dat de ouders van Bathseba hun dochter van het kwaad hebben willen weerhouden. Vooral

het kwaad dat door hem Gods Naam werd gelasterd, wordt hem zwaar aangerekend in de woorden: ‘Gij hebt door deze zaak de vijanden des HEEREN grotelijks doen lasteren’ (2 Sam. 12:14). Israëls nederlaag heeft de harten van de heidenen stoutmoedig en overmoedig gemaakt tegen het volk en tegen de God van Israël, zodat zij het uitschreeuwden: ‘De God der Ammonieten is god en overwinnaar, de God van Israël is niets!’

Kijk, zo hebben wij in David een beeld van de zondaar. Tegen zo goed als héél de wet heeft hij gezondigd. En nooit zou hij deze zonden hebben willen erkennen, als Nathan niet naar hem toe was gekomen. Hij wilde voor de mensen de schijn ophouden van een rechtvaardig en heilig koning. Als Davids zonde op deze manier wordt blootgelegd, vinden wij hier een voortreffelijke uitbeelding van genade en zonde. Wie zou ooit hebben willen geloven dat een zo heilig man zo diep kon vallen, als de Heilige Schrift ons deze geschiedenis niet had overgeleverd? Had David niet met grote zorg het dienen van de Heere in de tabernakel hersteld? Hij had de eredienst verrijkt met prachtige gezangen. De zwaarste oorlogen had hij met goed gevolg gevoerd. God Zelf had verklaard dat David een man naar Zijn hart was. David had de heerlijke belofte ontvangen over zijn toekomstig Zaad: de Christus, Die de profeten de Zoon van David en de Koning David hebben genoemd. Wat zou men nog meer willen noemen? Er is geen enkele grond waarom David niet met Mozes en Samuël zou mogen worden vergeleken.

Maar ... toch valt zo’n groot man, en niet in maar één lichte zonde; nee, in heel veel gruwelijke zonden. En wat nog het ergste is: hij valt in onboetvaardigheid en valse gerustheid, zelfs zo erg dat als Nathan niet bij hem gekomen was, hij de zonde tegen de Heilige Geest zou hebben begaan. Een zo groot man, vervuld

met de Heilige Geest, vol goede werken, aangegord met goddelijke wijsheid en boven anderen toegerust met de gaven van de profetie, heeft deze afschuwelijke val gemaakt. Dat is gebeurd om ons tot een voorbeeld te zijn, opdat wij troost zouden vinden wanneer wij, door de zonden overweldigd, gevallen zijn of wanneer onze gewetens gekweld worden door het gevoel van de toorn en het oordeel van God.

In dit ene lichtende voorbeeld straalt de goedheid en barmhartigheid van God ons tegemoet. Hij is bereid om onze zonden te vergeven en ons te rechtvaardigen, als wij tenminste niet onze zonden onder een dekmantel houden en ontkennen gezondigd te hebben. Dat leren we ook in de geschiedenis van koning Saul. Hoewel hij gezondigd had tegen de stem des Heeren, zou hij zeker vergeving van zonden ontvangen hebben, als hij zijn schuld maar niet had vermeerderd door te zeggen: 'Ik heb immers naar de stem des HEEREN gehoord' (1 Sam. 15:20). Zelfs toen hij voor de tweede keer vermaand werd, bleef hij nog hardnekkig zijn schuld ontkennen en zei hij: 'Ik heb gewandeld op de weg, op dewelke de HEERE mij gezonden heeft.' Toen kreeg hij uit Samuëls mond dat vreselijke woord te horen: 'Omdat gij des HEEREN Woord verworpen hebt, zo heeft Hij u verworpen, dat gij geen koning zult zijn' (vs. 23). Het is alsof Samuël heeft willen zeggen: De Heere is bereid de zonden te vergeven, maar dat geldt voor hen die hun zonden erkennen en toch niet wanhopen, maar geloven dat de deur nog openstaat tot Hem Die aan de boetvaardigen vergeving van zonden beloofd heeft.

Hoewel ons gebleken is dat de psalm heel de aard en oorsprong van de zonde bespreekt, sluiten we toch de geschiedenis zelf niet uit. Daar heeft het opschrift betrekking op, namelijk Davids echtbreuk en doodslag van Uria. David heeft immers in deze

twee misdaden, als in een spiegel, de onreinheid van heel zijn natuur gezien. Hij heeft overlegd: Wat ben ik in een grote schande, in grote zonde gevallen! Ik heb het land zo goed geregeerd, ik heb de kerk en de dienst van de Heere van een goede inrichting voorzien en Zijn volk zo verstandig geleid, zoals geschreven staat in Psalm 78:72. En kijk nu eens!

Zo ontstaat uit de kennis van één zonde de kennis van het geheel van de zonde. Het is alsof David heeft willen zeggen: ‘Als ik, zo’n groot man, als het ware uit de hemel in de hel gevallen ben, is dan zo’n diepe val voor mijzelf en voor anderen geen bewijs dat er niets goeds woont in mijn vlees?’ Werkelijk, het getuigt van wijsheid wanneer wij weten dat we niets dan zonde zijn, en wanneer wij niet lichtvaardig denken over onze zonden.

Dat laatste vindt men bij de roomse theologen, als zij van de zonde deze definitie geven: *de zonde is iets wat in strijd met Gods wet gezegd, gedaan of gedacht wordt*. Nee, u moet de zonde definiëren zoals deze psalm doet. Zonde is alles wat uit vader en moeder geboren is, nog vóór een mens vanwege zijn leeftijd ook maar iets zeggen, doen of denken kan. Uit deze wortel kan niets groeien wat goed is in Gods ogen.

Twee soorten van zonden kunnen op grond hiervan onderscheiden worden.

Ten eerste: heel de natuur van de mens, bedorven door de zonde, en onderworpen aan de eeuwige dood.

Ten tweede: zonden als diefstal en moord; dus zonden ontstaan uit de wil van de mens, zijn verstand en al zijn natuurlijke verdorven krachten. Hij is niet langer ongeschonden, maar door de zonde helemaal op zichzelf gericht. Hij mist het juiste oordeel over zichzelf voor het aangezicht van God. Hij richt alles wat van

hem is helemaal verkeerd in, en dat is regelrecht in strijd met Gods wil en wet. Hij heeft God niet meer lief, maar vlucht voor Hem en vreest Hem. Hij laat God niet meer God zijn, dat wil zeggen barmhartig en goed; hij houdt Hem voor een strenge rechter en tiran.

Uit dit gemis van de juiste kennis van God worden vervolgens ontelbare andere zonden geboren. Als de mensen voorspoed genieten, zondigen ze brutaal, zonder enige terughoudendheid. Dan doen ze net als onze vijanden die, vertrouwend op hun macht, Gods Woord onderdrukken. Vervolgens denken ze dat God zó is dat zij door hun godsdienstige ijver en vroomheid Zijn gunst kunnen winnen en Hem ertoe kunnen bewegen Zich met hen te verzoenen. Vandaar al die kloosters, al die kloosterregels, al die monnikskappen, die missen, die bedevaarten en andere soortgelijke rituelen. Het is allemaal uitgedacht en verzonnen door de natuur van de mens, die de ware kennis van God mist. Het is geheel en al buiten Gods Woord om en ermee in strijd.

Zijn dat niet de zekere tekenen dat de natuur van de mens totaal verdorven is, wat God en Zijn dienst betreft? Diezelfde bewijzen waren er ook al in de tijd van het Oude Testament door de verschillende vormen van afgodendienst, het verachten van de profeten en van het goddelijke Woord en andere soortgelijke zonden. Die zonden heeft God door middel van de profeten in het ondankbare volk bestraft.

Ja, zelfs met het oog op burgerlijke aangelegenheden kunnen we niet zeggen dat de menselijke natuur nog gaaf is. Kijk maar eens hoe de wetten veracht worden die van ons eisen om te doen wat recht en billijk is. En kijk eens hoe de hand wordt gelicht met tucht en orde. Daar zijn de wetten van de overheid van Godswege toch op gericht! Meer dan eens vergist een arts zich